

LŠVT 2022 bude věnovaná přípravě a charakterizaci nanostruktur
a jejich aplikacím
(pokročilí uživatelé, doktorandi a výzkumná sféra)

LŠVT 2022

Nanostruktury za nízkého tlaku – příprava, charakterizace

30. 5. – 2. 6. 2022

Penzion Rumburak v Bítově na Jižní Moravě

Program

Úterý 31. 5. 2022, dopoledne

Příprava nanostruktur

1) Tenké vrstvy pro fotovoltaiku nanášené plasmochemickými metodami

RNDr. Antonín Fejfar, CSc., Fyzikální ústav, AV ČR, v.v.i., Praha

Fotovoltaická (FV) přeměna sluneční energie se postupně stává rozhodujícím dějem v transformaci energetických systémů: na konci roku 2020 dosáhla celková nainstalovaná FV kapacita ve světě 760 GW a ročně přibývá cca dalších 140 GW nových instalací, a tak již během blízké doby dosáhne kapacita 1 TW a odpovídající plocha instalací cca 5 tis. km². Dominantní většina instalací je založena na technologii křemíkových desek, nicméně, stále větší roli ve výsledných člancích hrají tenké vrstvy, a to nejen v antireflexních povrchových vrstvách a v kontaktech, ale nejnověji i v zajištění samotné FV přeměny v selektivních pasivačních kontaktech. Tyto kontakty tvoří obvykle jen několik nanometrů vrstev nanášených plasmochemickými metodami, ale s patřičným složením dokáží nahradit i klasickou tvorbu PN přechodu dopováním. V tomto příspěvku budou představeny moderní typy solárních článků založených na funkcionalizaci křemíkových desek tenkými vrstvami jako je PERC, TOPCON, SHJ a/nebo IBC SHJ. Pro Evropu je podstatné, že dochází k renesanci evropské výroby: na několika místech se staví továrny s roční kapacitou výroby na úrovni ~5 GW, které směřují k výrobě panelů s vysokou účinností a nízkou uhlíkovou stopou výroby.

2) Plasmatická depozice fotokatalyticky a fotoelektrochemicky aktivních tenkých vrstev a hybridních nanostruktur

Štěpán Kment, Ph.D., RCPTM, Olomouc

Ochranné povlaky, funkční tenké vrstvy a nanostruktury, jsou často připravovány za pomoci nízkoteplotních plazmatických výbojů. Typickým příkladem je metoda magnetronového naprašování. Tato nízkotlaká depoziční technika je v současnosti zřejmě nejznámější a průmyslově nejrozšířenější. Principem nanášení povlaků je v tomto případě iontové odprašování kovového (ale i dielektrického) terče, který je primárním zdrojem deponovaného materiálu, v prostředí hustého plazmatu. Parametry depozičního plazmatu, jako je např. stále rozšířenější pulzní modulace, tlak, výkon, teplota substrátu atd., významně ovlivňují vlastnosti a funkčnost připravovaných nanostruktur. V tomto příspěvku se zaměříme na použití magnetronového naprašování a jiných PVD technik (např. výboj v duté katodě) pro přípravu fotoaktivních vrstev a hierarchických nanostruktur polovodičů a to zejména oxidů kovů. Tyto polovodičové nanostruktury nalézají uplatnění v oblasti obnovitelných zdrojů energie, jako je výroba vodíku fotoelektrochemickým a/nebo fotokatalytickým štěpením vody nebo elektrické energie v elektrochemických článcích. Podrobněji bude diskutována technika vysokoenergetického pulzního magnetronového naprašování (ang. tzv. high-impulse power magnetron sputtering – HiPIMS) pro přípravu fotoaktivních tenkých vrstev s řízenými nanodefekty.

Úterý 31. 5. 2022, odpoledne:
Příprava nanostruktur

3) Chemická depozice diamantových tenkých vrstev z par plynů

Doc. Ing. Alexander Kromka, DrSc., Fyzikální ústav, AV ČR, v.v.i., Praha

Klíčovým předmětem bádání ve 21. století je implementování progresivních materiálů do praxe za účelem zkvalitnění lidského bytí a zabezpečení ekonomické stability či prosperity společnosti. V rámci široké škály takových materiálů je pozornost věnována syntetickému růstu diamantových tenkých vrstev díky výjimečné kombinaci jejich intrinsických vlastností (vysoká tvrdost, vysoká tepelná vodivost, optická transparence v širokém spektru, vysoká šířka zakázaného pásu, široké elektrochemické okno, a jiné). Příprava diamantových tenkých vrstev a jejich (nano-) struktur vyžaduje zvládnutí více technologických kroků. V prvním kroku „diamantové technologie“ je důležité aktivovat povrch nediamantové podložky (křemík, skla, keramiky, kovy, atd.) vhodným procesem známým jako nukleace anebo zárodkování. Nejčastěji se jedná o proces iontového bombardování povrchu anebo jeho pokrytí nanočásticemi detonačního diamantu velikostí 5 nm. Druhým klíčovým krokem je samotný růst diamantové vrstvy tzv. chemickou depozicí z par plynů (CVD – Chemical Vapor Deposition) za tlaků <10 000 Pa a teplot <1000 °C, který je nejčastěji realizován v plynné směsi metanu a vodíku za podpory mikrovlnné buzeného plazmatu. Následně jsou samotné parametry CVD procesu (složení plynné směsi, teplota podložky, tlak, mikrovlnný výkon) optimalizovány s ohledem na typ podložky,

resp. omezení z něj vyplývající, a požadavky na způsob využití samotné diamantové vrstvy (povrchově hladké vs. drsné, nano- vs. mikro-rozměrné krystaly, dopované vs. intrinsické).

V rámci přednášky budou prezentovány nejnovější technologické pokroky v růstu diamantových vrstev a jejich (nano-) struktur na různé podložky v CVD procesu za asistence mikrovlnně buzeného plazmatu dosažené v laboratořích FZÚ AV ČR. Hlubší pochopení probíhajících fyzikálně-chemických procesů během růstu diamantu, tj. zejména kontrolovaný a reprodukovatelný růst z par plynů, nám umožnilo vytvářet cíleně „laděné“ (optimalizované) diamantové vrstvy a jejich (nano-) struktury pro perspektivní směry jako jsou (bio-) sensorika a opto-elektronika, degradace chemických polutantů (odpadů) a dezinfekce vody, anebo biotechnologie a life science. Navíc budou v přednášce také diskutovány specifické technologické požadavky (až záludnosti), s kterými se potýkáme během studia růstu diamantových vrstev v rámci základního a aplikovaného výzkumu probíhajícího v našich laboratořích.

4) Pulzná laserová depozice a příprava nanostruktur

Ing. Jaroslav Bruncko, Ph.D., Medzinárodné laserové centrum - CVTI SR, Bratislava, Slovenská republika

- Základné princípy pulznej laserovej depozície (PLD)
- PLD ako vákuová technológia
- Hlavné depozičné parametre procesov
- Príprava nanoštruktúr pomocou PLD
- Silné stránky a obmedzenia PLD
- Príklady nanoštruktúr pripravených v MLC (tenké vrstvy, nanovlákná, ...)

Středa 1. 6. dopoledne

Charakterizace nanostruktur

5) Iontové mikro/nanostrukturování a komplementární využití iontových analytických metod pro charakterizaci struktury a složení materiálů

Doc. RNDr. Anna Macková, Ph.D., Ústav jaderné fyziky AV ČR, v.v.i., Řež u Prahy Husinec

Iontové svazky jsou efektivní nástroj pro cílenou modifikaci materiál, v široké škále parametrů iontových svazků je lze využít pro dopování, cílené vytváření strukturních defektů, nanostrukturování, mikrostrukturování a iontovou litografií pro aplikace v optice, elektronice, fotonice, bio-aplikacích atd. Současně jsou iontové analytické metody zásadní při zkoumání prvkového složení, hloubkového profilování prvků, strukturních studiích a analýze stopových prvků i při prvkovém mapování v 3D. Iontovými analytickými metodami lze zkoumat multivrstvy, tenké vrstvy, objemové materiály a stanovovat prvkové složení s velmi nízkými detekčními limity a hloubkovým rozlišením pod 10 nm, laterálním rozlišením v řádu mikrometrů. V rámci přednášky budou prezentovány nejnovější možnosti instrumentace iontových analytických metod v laboratoři Tandetronu ÚJF AV ČR a současně aplikace iontových svazků v řadě oborů materiálových a fyzikálních věd.

6) Hmotnostná spektrometrie sekundárních ionů (SIMS)

Ing. Andrej Vincze, Ph.D., Medzinárodné laserové centrum - CVTI SR, Bratislava, Slovenská republika

Príspevok sa zaoberá analýzou pomocou SIMS rôznych materiálov, materiálových štruktúr, povrchov a objemov. Samotná charakterizácia pomocou SIMS slúži ako dôležitá informácia a zároveň aj ako spätná väzba pre technológa alebo technologický postup pri epitaxnom raste, o prechodových oblastiach a rozhraniach medzi substrátom a rastenou epitaxnou vrstvou a tiež o ich homogenite. SIMS v princípe nie je závislá od druhu materiálu, teda analyzovaný tuhofázový materiál môže byť akéhokoľvek druhu, organický, anorganický ale aj biologický. Je založená na atomárnom bombardovaní povrchu materiálov primárnymi iónmi s vysokou energiou až do 25 keV. Tieto ióny prenikajú do analyzovaného materiálu a odovzdávajú svoju kinetickú energiu zasiahnutým atómom v dôsledku čoho vzniká emisia ionizovaných atómov, molekúl a klastrov z povrchu. V našom prípade jednotlivé iónové častice sú analyzované metódou TOF (Time of Flight - Doba letu). Metóda TOF SIMS nám umožňuje detekciu skoro všetkých prvkov periodickej tabuľky pri tuhofázových materiáloch. Po analýze ako výsledok dostávame hmotnostné spektrum, 2D mapu prvkov z danej oblasti, hĺbkový profil alebo 3D distribúciu chemického zloženia. SIMS teda môžeme použiť na kompletnú analýzu jednotlivých materiálov. Pre niektoré typy meraní je to deštruktívna metóda.

Nami používaná modifikácia je TOF (Time of Flight) s Bi^+ ionovým analytickým zdrojom, ktorá pracuje do 10000 amu. Analyzátor uskutoční hmotnostnú analýzu v relatívne veľkom rozlíšení ($>7000 \text{ m}/\Delta\text{m}$). Ióny sú urýchľované elektrickým poľom podľa ich hmotnosti (rýchlosti, ktorá je úmerná hmotnosti) a prerušované bloky odlišných hmotnostných iónov sú

detegované na MCP alebo iného detektora iónov. TOF SIMS ponúka hĺbkovú profilováciu techniku a jej citlivosť k veľmi nízkej koncentrácii (~1 ppb) elementov - čo je hlavne dôležité v polovodičom priemysle, kde dopant (prímes) je často prítomný vo veľmi nízkej koncentrácii. Rýchlosti odprašovania v typických SIMS experimentoch sú v rozsahu 0.5 až 5 nm/s v závislosti od tvrdosti, vodivosti a ďalších parametrov analyzovaného materiálu.

V príspevku sú uvažované rôzne modelové prípady štruktúr a materiálov.

Čtvrtek 2. 6. 2022, dopoledne

Příprava a aplikace nanostruktur

7) Mikrofluidní zařízení a biosensory pro medicínské aplikace

Mgr. Jan Malý, Ph.D., Přírodovědecká fakulta, UJEP, Ústí nad Labem

Mikrofluidní zařízení a biosensory reprezentují slibné rychle se vyvíjející technologie s řadou aplikací v oblasti medicínské diagnostiky, biotechnologie, testování nových typů léčiv či v designu pokročilých biologických modelů, tzv. orgánů na čipu. Jejich vývoj je spojen s využitím široké škály technik a postupů, jako jsou nano a mikrostrukturace povrchů pomocí UV litografických technik, elektronové a iontové litografie, hlubokého reaktivního iontového leptání, různých typů vakuových depozičních technik a rovněž řady postupů cílené modifikace povrchových vlastností materiálů vhodných pro ukotvení a zajištění funkčnosti biologické komponenty. V rámci přednášky budou na modelových příkladech řešených v Centru nanomateriálů a biotechnologií PŘF UJEP prezentovány jednotlivé přístupy a aplikace vyvíjených zařízení, zejména s ohledem na techniky používané při jejich vývoji, jako je např. soft-litografie, nano/mikro imprint litografie, DRIE aj.

8) Povrchové úpravy polymerních nanovláken

Ing. Lucie Blahová, Ph.D., CEITEC, Brno

Polymerní nanovlákná jsou perspektivním materiálem pro širokou škálu aplikací, k čemuž je předurčuje zejména jejich velký měrný povrch, vysoká porozita spolu s jednoduchou a levnou přípravou. Můžeme se s nimi setkat v biomedicíně jako se scaffoldy v tkáňovém inženýrství, nosiči pro řízené uvolňování léčiv nebo antimikrobiálními kryty ran, používají se jako optické senzory, filtry pro ochranu ovzduší či do obličejových masek, vyrábějí se z nich membrány do funkčních textilií. Nanovlákná jsou nejčastěji připravována metodou elektrostatického zvlákňování (electrospinning), jehož rozvoj zásadně ovlivnila bezjehlová technologie Nanospider vyvinutá Technickou univerzitou v Liberci. K dalším způsobům přípravy patří například odstředivé zvlákňování.

Použití polymerních nanovláken zejména v biomedicíně komplikuje, že jsou většinou ze své podstaty hydrofobní, což snižuje biokompatibilitu a bioaktivitu. Tento problém lze vyřešit povrchovou úpravou nanovláken vedoucí k vytvoření polárních funkčních skupin (aminy, karboxyly, hydroxyly...) na povrchu, čímž se nanovlákná stávají hydrofilními. Metody povrchových úprav často operují za nízkého tlaku. Patří sem především aktivace v plazmatu, při které jsou na povrch polymeru naroubovány funkční skupiny, nebo

plazmochemická depozice tenkých vrstev (PECVD) s požadovanými funkčními skupinami. Na takto upravená nanovláknna lze dále navázat nanočástice, léčiva, proteiny, enzymy apod. Za účelem získání antimikrobiálních vlastností se nanovláknna modifikují pomocí kovů (Cu, Ag, Ti, Zn aj.) a jejich oxidů ve formě nanočástic, iontů (iontová implantace) nebo tenkých vrstev (vakuové napařování, magnetronové naprašování).